

zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0.

6. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://zeo20.dp.ua/zakon/50-zakon-mistseviderzhadministratsyi.html>.

7. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2768-14>.

8. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

9. Линьов К. О. Принцип субсидіарності в державному управлінні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1/txts/LINOV.htm>.

10. Мальцев С. Субсидіарність як засіб децентрації та децентралізації влади на рівні регіону/ Мальцев Т. С. //Актуальні проблеми державного управління: зб. Нак. Пр. / голов. Ред.. С. М. Серьогін. Д.,2007. – Вип 4(30). – С. 278–282.

11. Милон-Дельсоль III. Политические идеи XX века. М. 1992. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://allydota.ru/item/items6972351.html>.

12. Неруца І. І., Попов М. П. Проблеми органів місцевого самоврядування // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: матеріали підсумкової науково-практичної конференції за міжнародною участю. 31 жовтня 2008 р. – Одеса, 2008 – С. 126–129.

13. Панченко Т. Субсидіарність як ієрархія рівнів громадської залученості/ Т. Панченко // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2010. – № 2. – С. 69–74.

14. Панченко Т.В. Ідея загального блага як ціннісна основа доктрини субсидіарності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vsntu/2010/polit/112-SevNTU/112-27.pdf>.

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2008 р. № 839 «Про затвердження Положення про порядок організації та проведення оплачуваних громадських робіт і визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=839-2008-%EF>.

16. Пригожин А.И. Организационные управленческие патологии // Общественные науки и современность. – 1998. – № 3, с. 16 – 23.

17. Рабінович С. Субсидіарність як природно-правова засада юридичного регулювання / С. Рабінович // право України. – 2006. – № 1. – С. 25–28.

УДК 327.39

Костянтин Вітман

СУПЕРЕЧНОСТІ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Вивчаються етнокультурні особливості регіонів та спроби узгодити їх в межах етнополітики. З'ясовано, що у зв'язку з труднощами напрацювання загальнонаціональної етнополітики, її функції на місцевому рівні виконує регіональна етнополітика, спрямована на політизацію та актуалізацію етнокультурних відмінностей регіонів України.

Ключові слова: загальнонаціональна етнополітика, регіональна етнополітика, етнополітичний конфлікт.

Напрацювання та реалізація єдиної, злагодженої загальнонаціональної етнополітики в Україні протягом усіх років незалежності наштовхувалося на перешкоди у вигляді регіональних відмінностей. У працях науковців та заявах політиків вони характеризуються найчастіше як етнокультурні, рідше як етнополітичні, пов'язані з політичними преференціями електорату. Намагаючись пояснити природу цих відмінностей, дослідники використовують термін «етнічна гетерогенність». «Є Україна як єдина державна цілісність, але водночас, є етнографічні регіони: Слобожанщина і Галичина, Донбас і Волинь, Буковина й Закарпаття», – стверджує І. Зварич [1]. Науковець вважає, що визначення напрямів та орієнтирів етнополітики, які забезпечуватимуть Україні історичну перспективу, неможливе без послідовного врахування співвідношення загальнонаціональних та регіональних інтересів, обумовлених економічними, соціальними, культурними детермінантами.

Знайти оптимальне співвідношення загальнонаціональних та регіональних інтересів у межах державної етнополітики політичній еліті України не вдається. Врахування інтересів одного регіону на загальнонаціональному рівні автоматично порушує етнополітичну стабільність в інших регіонах України. Саме тому державна етнополітика впродовж багатьох років незмінно присвячена пошуку шляхів консолідації української нації. «Застосування ефективних механізмів консолідації усіх етнічних складових українського суспільства є необхідною умовою для успішного розвитку України як європейської держави», – зазначає Президент у посланні до Верховної Ради 2011 року [2]. Етнічна гетерогенність протягом довгого часу, не підкріплена формуванням політичної нації, вважається загрозою етнополітичній безпеці держави, немінучим чинником її дезінтеграції. Гетерогенне або поліетнічне суспільство менш стабільне, ніж етнічно гомогенне, і вектор національного розвитку зводиться саме до того, яка з двох протилежних тенденцій – інтеграції чи дезінтеграції – домінуватиме на конкретному історичному етапі розвитку. «На співвідношення цих двох тенденцій вирішальною мірою впливає якість етнічної гетерогенності (неоднорідності)», – стверджує І. Дзюбка [3].

Спроби закріпити у загальнонаціональній етнополітиці тенденцію інтеграції усіх етноспільнот останніми роками присутні у всіх документах не лише етнонаціональної сфери, а й політики національної безпеки. Зокрема, у Стратегії національної безпеки України стратегічним пріоритетом політики національної безпеки

визначено досягнення національної єдності та консолідації суспільства шляхом подолання як об'єктивних, так і штучних суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру на основі додержання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина. [4] Таким чином, інтеграція перетворилася з завдань етнополітики на пріоритет національної безпеки, оскільки є головною передумовою збереження державного суверенітету та територіальної цілісності.

Зауважимо поділ відмінностей/суперечностей регіонального характеру на об'єктивні та штучні. Наприклад, І. Зварич закликає в етнополітиці на загальнодержавному рівні комплексно враховувати особливості територіальної дислокації етнонаціональних спільнот в Україні. [5] З його праць випливає, що між різними етнospільнотами України існують об'єктивні суттєві етнокультурні відмінності. І. Дзюбко, порівнюючи різні поліетнічні держави, дійшов висновку, що етнополітична стабільність спостерігається у тих країнах, етноси яких близькі в етнокультурному сенсі (Бельгія, Швеція). Тоді як глибокі об'єктивні відмінності, наприклад, пов'язані з належністю до різних цивілізацій або релігій, ускладнюють процеси соціально-політичної інтеграції. На думку дослідника, культурна неоднорідність населення посилює тенденцію до дезінтеграції. В Україні не спостерігається жодних глибоких відмінностей, що не полегшує соціально-політичну інтеграцію на тлі етнокультурної спорідненості.

Згідно з останнім переписом, який проводився 10 років тому, українці становлять 78% населення, а національні меншини – 22%, що дозволяє зарахувати Україну до категорії поліетнічних держав з основною нацією, що домінує. Причому в усіх областях держави більшість населення становлять українці. Вони домінують в західних та центральних областях держави, складаючи понад 90%. В південних та східних областях частка українців менша, але скрізь перевищує 50% населення, за винятком Автономної Республіки Крим, де українці поступаються за чисельністю російській національній меншині.

Зважаючи на домінування української нації у всіх областях, а також на превалюючу більшість серед національних меншин етнокультурно близької національної меншини – російської (17,3%), етнокультурні відмінності не повинні бути нездоланною перешкодою на шляху соціально-політичної інтеграції. Однак їх суттєво посилює політичний чинник. В. Хмелько робить справедливий висновок, стверджуючи, що інтеграція українського суспільства напряму залежить від зменшення поширеності несумісних політичних орієнтацій. «Саме протилежність спрямованості національно-політичних орієнтацій двох частин країни найбільш перешкоджає інтеграції нашого суспільства», – переконаний соціолог. (6) Звідси і поширене уявлення про те, що етнокультурні відмінності регіонів України є штучними, покликаними політизувати процеси етнічної та мовної ідентифікації, мобілізувати електорат на потрібну політичну поведінку.

Водночас В. Хмелько зазначає, що «розбіжність національно-політичних орієнтацій в різних частинах країни не є результатом лише кон'юнктурного політехнологічного навіювання, а має серйозне соціальне підґрунтя у специфічному етнічному і мовному складі різних частин країни, що сформувалися історично». Дослідник резюмує, що соціальним підґрунтям розбіжності національно-політичних орієнтацій північно-західної та південно-східної частин України є регіональні особливості реального етнонаціонального складу українського

суспільства. Виходячи з такого поєднання взаємовключних тверджень, можна зробити конструктивістський висновок – незалежно від того, чи етнокультурні відмінності регіонів України сконструйовані штучно, політично, чи спираються на визначені особливості, на сьогодні вони є об'єктивно існуючими і їх необхідно обов'язково враховувати в загальнонаціональній етнополітиці. Україна є нетиповою багатоетнічною країною.

Зважаючи на відсутність впливових, етнокультурно віддалених від української нації національних меншин, дослідники схильні редукувати етнокультурні відмінності до лінгвоетнічної гетерогенності населення України. В такому випадку, мовна самоідентифікація тісно пов'язується з етнічною, політичною й культурною ідентифікацією. Яскравим підтвердженням цього є рішення одеського осередку Комуністичної партії України закликати російськомовних громадян ідентифікувати себе росіянами. За словами першого секретаря Одеського обкому КПУ, Є. Царькова, протягом останніх років дані перепису-2001 активно використовувалися в гуманітарних дискусіях націоналістами, які наполягали на домінуючих позиціях української мови лише тому, що 77% громадян назвали себе українцями. Тому у комуністів виникла ідея – пропагувати серед російськомовних ідентифікацію себе під час перепису-2012 росіянами, «щоб вибити з рук націоналістів аргумент про українців як єдину державотворчу націю» і таким чином домогтися визнання російської мови державною [7]. В такий спосіб політики намагаються поставити знак рівності між мовною ідентичністю та етнічністю, що є проявом деструктивної регіональної етнополітики, спрямованої на розкол та загострення етнокультурних, мовних суперечностей.

В Україні склалася специфічна етнонаціональна ситуація – регіональна етнополітика сприймається не як складова, продовження, реалізація державної етнополітики на місцевому рівні, а як етнополітика окремого регіону, спрямована на утвердження його відмінностей на тлі інших регіонів України. Найчастіше вона зводиться до актуалізації політизованих етнокультурних питань – мови, етнічної належності, ставлення до історичних подій, вектору зовнішньополітичної інтеграції і набагато рідше – до реального задоволення прав національних меншин, що населяють область, або до формування атмосфери міжетнічної толерантності у суспільстві. Подібна регіональна етнополітика може стати приводом для етнополітичних конфліктів, якщо розпочинає реалізовуватися на загальнонаціональному рівні.

Це підтверджує антагоністичне ставлення місцевої влади різних регіонів України до використання автентичних копій прапора Перемоги під час урочистих заходів, присвячених Дню Перемоги 2011 року. Вони ознаменувалися сутичками в Західному регіоні України, ксенофобськими заявами та проявами ворожнечі у Східному. Ідею щодо вшанування Червоного прапора вперше втілили в Одесі: 28 лютого 2011 року міська рада зобов'язала держустанови під час урочистих заходів використовувати копії Прапора Перемоги – прапора СРСР. Цю ініціативу підтримали депутати Севастопольської міської ради. Однак приводом для етнополітичного конфлікту стало не прийняття такого рішення, а впровадження його на загальнонаціональному рівні шляхом внесення відповідних змін до законодавства України. Як слушно зауважує І. Попова, вирішення сучасних етнополітичних суперечностей неможливе без урахування регіональних етносоціальних, національних, культурних, релігійних особливостей [8]. Ігнорування або недооцінка

таких відмінностей неминуче зумовлює явну чи латентну загрозу міжетнічних конфліктів, що може призвести до ескалації етнополітичної нестабільності. Саме це підтвердила спроба винести на загальнонаціональний рівень регіональне рішення щодо використання червоного прапора поряд з державним.

Ілюстрацією того, як регіональна етнополітика може спровокувати конфлікт є також рішення місцевої влади Східного і Західного регіонів щодо порядку застосування мов. 8 вересня 2010 року Запорізька облрада запровадила двомовність на території області, підтримавши рішення про надання російській мові статусу регіональної. Таким чином облрада вирішила зняти обмеження використання російської мови в ЗМІ та в закладах освіти регіону. Цим рішенням політична еліта області констатувала, що російська мова як мова міжнародного спілкування використовується у всіх сферах суспільного життя.

Зважаючи на те, що 2006 року подібні рішення Південно-східного регіону України про надання російській мові статусу регіональної були скасовані у судовому порядку як такі, що суперечать Конституції України, відповідно до якої порядок застосування мов визначається виключно законами, цього разу обласні ради вдалися до інших формулювань. Запорізька облрада виклала раніше схвалене рішення у новій редакції, згідно з якою обласна рада інформує громадськість на території Запорізької області про те, що поряд з українською державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин. Таке формулювання відповідає рішенням Конституційного суду від 14 грудня 1999 року.

27 травня 2011 року Луганська облрада офіційно запровадила вільне використання російської мови та інших мов національних меншин в Луганській області. За словами депутатів, фактичну мовну ситуацію, яка спостерігається в регіоні, було легалізовано. В свою чергу депутати облрад Західного регіону також намагаються перевести фактичну мовну ситуацію у правове поле, неодноразово ініціюючи заборону російської мови на місцевому рівні, щоб забезпечити дотримання конституційних вимог щодо державного статусу української мови на території областей. Серед останніх ініціатив – вимога праворадикальної ВО «Свобода» заборонити навіть факультативне вивчення російської мови в окремих районах Львівської області, яке здійснюється на підставі захисту інтересів російської національної меншини. Депутати апелюють до того, що російська національна меншина на території цих районів не проживає [9]. Отже, місцева влада не схильна до пошуку компромісів у своїй етнополітиці.

Тому Глава держави вважає викликом етнополітичної стабільності не етнокультурні відмінності між регіонами, а їх політизацію. Як і його попередник, Президент закликає політичні сили припинити політичні спекуляції щодо історії, мовних і етнокультурних питань. «Саме політичний екстремізм і радикалізм є основами для появи сепаратизму і підсилюють руйнівні тенденції в суспільстві», – заявив В. Янукович. Президент на засіданні Ради регіонів зазначив, що політизація, радикалізація етнокультурних питань може призвести навіть до розколу країни [10].

Офіційне визнання того, що етнополітичні проблеми в Україні існують і їх потрібно вирішувати, поки вони не призвели до незворотних наслідків, посилює інтерес

до етнополітики як механізму узгодження інтересів різних етносуб'єктів. Науковці багато років поспіль наголошують на тому, що проблема напрацювання адекватної та дієвої етнополітики як механізму державного регулювання міжетнічних відносин є однією з першочергових. Однак увага до етнополітики періодично з'являється тільки у випадку реальних загроз етнополітичній стабільності або виникнення етнополітичних конфліктів. «Слід удосконалювати засади державної етнополітичної політики, утверджувати міжкультурний діалог та толерантність у суспільному житті», – визнав Президент після сутичок 9 Травня у Львові [11].

Окремим представникам українського політикуму здається настільки сумнівною можливість поєднати взаємовиключні етнокультурні інтереси в загальнонаціональній етнополітиці, що вони бачать лише один вихід з перманентних етнополітичних суперечностей різних регіонів України в межах єдиної держави – федералізацію. Радикальне крило Партії регіонів не налаштоване на пошук компромісів в межах етнополітики. Його представники вважають, що надмірна централізація державної влади, надзвичайно низький рівень залучення регіональних еліт в процес прийняття державних рішень на тлі культурних, етнічних, історичних, економічних та політичних розбіжностей регіонів України залишається одним з головних дестабілізуючих факторів [12]. Вони переконані, що тільки федералізація дозволить зберегти територіальну цілісність, закріпити політичну та етнополітичну стабільність, подолати відцентрові регіональні тенденції і назавжди зняти з порядку денного проблему етнокультурних відмінностей між регіонами. Кожен суб'єкт федерації (з 5–7 у проекті) формуватиме та реалізовуватиме власну етнополітику, не нав'язуючи її іншим суб'єктам. Однак українським етнополітологам такий вихід з ситуації здається далеко не найоптимальнішим, оскільки він остаточно руйнує загальнонаціональну єдність.

А. Колодій стверджує, що зараз Україна проходить політичні випробування: чи не зруйнують відмінності у свідомості окремих суспільних груп – етнічних, а ще більше регіональних – здатність і бажання разом творити демократичну державу, бути лояльними до неї як цілого, а не тільки патріотами свого міста, області чи регіону. Дослідниця переконана, що задля позитивного завершення цього випробування етнополітика має ґрунтуватися на двох взаємно пов'язаних цілях: 1) гарантуванні прав і максимальному створенні рівних можливостей для задоволення потреб та інтересів усіх суб'єктів етнополітичних відносин; 2) створенні й приведення в дію важелів загальнонаціональної інтеграції і формуванні подвійної (етнічної та громадянсько-національної) ідентичності [13].

На сьогодні в Україні спостерігаються дві протилежні тенденції – пошуку компромісів щодо вектору етнополітичного розвитку в межах загальнонаціональної етнополітики та актуалізація, політизація етнокультурних відмінностей в етнополітиці окремих регіонів. Ці взаємовиключні тенденції фактично зводять зусилля обох сторін – центральної влади у забезпеченні загальнонаціональної єдності та регіональних політичних еліт у реалізації власної відмінної етнополітики – нанівець. Глава держави стверджує, що формування української політичної нації потребує розробки та реалізації такої державної етнополітики, яка сприятиме зменшенню негативного впливу на цей процес суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, між-регіонального та регіонального характеру. У відповідь

регіональні еліти звинувачують центральну владу в порушенні принципів врахування етнокультурної специфіки та права на самостійний вільний етнокультурний розвиток регіонів.

Держава поки що безуспішно намагається знайти компромісні стратегії етнополітики, які б об'єднували суспільство, задовольняли інтереси та потреби більшості громадян України. Актуальним визнано питання пошуку оптимальної та прийнятної для більшості українців моделі національної ідентичності, яка б органічно поєднувала у собі як політичні (громадянські), так і соціокультурні складові, враховувала соціокультурну та мовну специфіку регіонів [14]. Глава держави стверджує, що національна належність громадян України має бути сформована насамперед на засадах спільного громадянства, утвердженні громадянських свобод, створенні умов для повноцінного та гармонійного розвитку культур національних меншин. При цьому в проектах побудови політичної нації (на основі громадянства) обов'язково з'являються елементи етнічної нації (мова, історія). В щорічному посланні Президента зазначається, що державна етнополітика має базуватися на принципах плюралізму, поваги до національних мов, культури, історії етнічних спільнот і громадян, котрі до них належать. Водночас реалізації цих принципів не спостерігається ні на загальнонаціональному, ні на регіональному рівні, в першу чергу через відсутність узгодження цих рівнів етнополітики.

Таким чином, труднощі з реалізацією головного завдання державної етнополітики України – інтеграції усіх етнічних складових в політичну націю – обумовлені не стільки об'єктивними етнокультурними суперечностями, скільки намаганням еліт надати їм політичної ваги. На противагу загальнонаціональній, регіональна етнополітика слугує засобом політизації етнокультурних відмінностей та загострення етнополітичних суперечностей на загальнонаціональному рівні.

Література.

1. Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст / І. Т. Зварич. – К. Дельта. – 2009. – С. 253.
2. Модернізація України – наш стратегічний вибір: щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – С. 36.
3. Дзюбко І. С. Політологія [Електронний ресурс] / І. С. Дзюбко, К. М. Левківський, В. П. Андрущенко. – К. : Вища школа, 1998. – 304 с. – Режим доступу. – <http://politics.elib.org.ua/pages-233.html>.
4. Указ Президента України № 105/2007 «Про стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу.: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>.
5. Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст / І. Т. Зварич. – К. Дельта. – 2009. – С. 254.
6. Хмелько В. Є. Проблемні чинники інтеграції українського суспільства та їхнє соціальне підґрунтя / В. Є. Хмелько // Наукові студії Львівського соціологічного форуму «Традиції і новації в соціології»: Збірник наукових праць. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – С. 124.
7. Українців агітують записуватися росіянами заради російської мови [Електронний ресурс] // Газета.UA. – Режим доступу.: <http://gazeta.ua/articles/life/369052/comm>.
8. Попова І. М. Механізми реалізації державної етнонаціональної політики щодо національних меншин України: регіональний аспект : дис... канд. наук: 25.00.02 / І. М. Попова. – К., 2007. – С. 3.

9. У Львівській облраді вимагають заборонити російську мову у школах [Електронний ресурс]// Главред. – Режим доступу. – <http://ua glavred.info/archive/2011/02/22/124818-11.html>.

10. Янукович вимагає від представників політичних сил країни припинити спекуляції на питаннях історії і мови [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу.: <http://www.pravda.com.ua/news/2011/06/3/6266703>.

11. Звернення Президента України у зв'язку з 67-ми роковинами депортації з Криму кримських татар та осіб інших національностей [Електронний ресурс] / Президент України. – <http://www.president.gov.ua/news/20098.html>.

12. Колесниченко В. Федеративная Украина – безальтернативная альтернатива развития украинского государства / В. Колесниченко // Голос України. – 2009. – № 194. – С. 5.

13. Колодій А. Культурний плюралізм і етнонаціональна політика [Електронний ресурс] / Конференція «Україна: подолання розбіжностей – розвиток особливостей». – Режим доступу.: <http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/conf06/papers/Kolodii.html>.

14. Модернізація України – наш стратегічний вибір: щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України]. – К., 2011. – С. 36.

УДК 323.213:796.062

Ігор Гасюк

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто поняття державного стимулювання, місце та роль держави в розвитку фізичної культури і спорту. Визначено методи державного стимулювання розвитком фізичної культури та спорту, охарактеризовано співвідношення економічних та правових методів стимулювання.

Ключові слова: стимулювання, економіка, право, фізична культура, спорт.

Ефективна повсякденна діяльність галузі щодо виконання нею основних завдань неможлива без здійснення з боку держави комплексних, системних, перманентних заходів щодо її розвитку, які мають носити випереджальний характер з метою забезпечення стійкого, позитивного соціального ефекту та досягнення стратегічної мети функціонування сфери фізичної культури та спорту. Уся сукупність методологічного інструментарію державного управління галуззю, в першу чергу, має забезпечити найсприятливіші умови щодо її розвитку, стимулювати діяльність суб'єктів господарювання в сфері фізичної культури та спорту, створювати стійку позитивну мотивацію в громадян щодо збереження та зміцнення власного здоров'я, творчого довголіття засобами фізичної культури та спорту.